

ئىسلامى و شارستانىيە تا ئىسلامى وەرگرتى و شعر ل دويف ياسايين وى فەھاندين)۳.

ھەرچەندە ھەر روز زانستەكى ھەرەبىيە، بەلى پىرانيا بۆچۈنەن ھوسا ديار دكەن شاعرين كورد ئەف زانستە ئىكسەر ژ ھەرەبان و ھەرنەگرتىيە، بەلكو ب پىكا شعر و شاعرين فارس ھاتىيە د ناف كورداندا و گەلەك شاعرين كورد شعر و ديوانين خۆ ل دويف ياسايين ھەر روزى فەھاندينە ، ئانكو شاعرين فارس ھەر روز ژ ھەرەبان و ھەرگرتىيە پاشى شاعرين كورد ژ فارسان و ھەرگرتىيە. ئىكەم شاعرى كوردى ھەر روز بكارئينا (بابە تاھىرى ھەمەدانى) بوو، پشتى وى قوتابخان بوتان پەيدا بيت و مەلايىن جزىرى سەركىشيا ئەفنى قوتابخان دكەت و ھەمەدانما ژور يا دەريا و قالبە كىشان بكارئينان.

ئىكەم فەكۆلەرى كورد يى دەريا و قالبە كىشەن شعرا كلاسكى ب پىژە و ھەمەدانما دياركرين (محمد بكر محمد) بوو، ئەوى (۵۷) قالبە كىشەن شعرا كوردى د پاشكۆيى نامەيا خۆ يا ماستەرىدا دياركرينە، بەلى بەرفرەھترين ئامارا كىشەنسى بو شعرا كلاسكى ژ لايى فەكۆلەر (عەزىز گەردى) فەھاتىيە ئەنجامدان.۵

۲- ئامارەكا ھەر روزى بو شعرين (لاغەرى):

۱-۲- كورتەك ل دۆر ژيانا (لاغەرى):

وھكى مە د پىشەكەيدا بەھسكرى ژيانا (لاغەرى) ب كىمى د پەرتۆك و نەقسىنەن كوردەدا ھاتىيە (بو ئىكەم جار (مەلا ئەھمەدى زەفەنگى) ل سالا (۱۹۵۹) د چا پادوويى يا پەرتووكا (العقد الجوهري فى شرح ديوان الشيخ الجزرى) دا ئامارە داىيە تەخمىسەكا (لاغەرى) و نافى وى ئىنايە، پشتى وى (يادق بەھالدين ئامىدى) د پەرتووكا (ھۆزانقانىت كورد) دا ل سالا (۱۸۸۳) ئامارە داىيە ئەفنى شاعرى و ب (خالد ئاغايىن زىيارى) داىيە نىاسىن، بەلى د راستىدا ئەو نە (خالد ئاغايىن زىيارى) يە. چونكى پشتى (تەھسىن ئىبراھىم دۆسكى) نەفەن وى (عەبدولمەجىدى تىنسى) دىبىنەت، دەرەكەفت (لاغەرى) (مەلا عومەرى مەكسىيە) و لاغەر ئانكو لاواز/ زەھىف ناسناقى تەخەلووسا وى يا شەرىيە، نافى بابى وى (عەبدولمەجىدى) ھ و مالا وان ب نافى (عەتۆيى) دىنە نىاسىن و ژ ھەشيرا (تىنسى) يىنە و ئىكە ژ ھەشېرىن ب ھىز و نافدارين مەكسى، كو دكەفەنە ھەقەرە ھىزانى ل ژىرىيا رۇژئاقايى گۇلا وانى. ھىقەنى مالا وان ژ باشور چووينە باكور، ل سالا (۱۵۹۱) ژ

ئەف فەكۆلەنە ھەولەكە بو دياركرن و شلۇفەكرنا كىش، رىتم و سەروايىن پارچە ديوانا شاعرەكى كلاسكى كورد يى بەرنىاس ب (لاغەرى)، كو ژيان و بەرھەمەن ئەفنى شاعرى ب كىمى د ناف پەرتۆكىن كوردەدا ھاتىيە بەھسكرىن، دىسان شەرىن وى ب چ پەنگان نەھاتىيە شلۇفەكرن. بو شلۇفەكرنا ئەفنى پارچە ديوانا شەرى مە رىيازەكا (شلۇفەكار - ئامارەيى) بكارئينايە، داکو كىش، رىتم و سەروايىن شەرىن (لاغەرى) بەھتە دەستىشانكرن و ئامارين دروست و پىدقى بو شەرىن وى بەھتە دانان و ئەو شەرى بچەنە د ناف ئامارين دى يىن شعرا كلاسكىيا كوردەدا.

ئەف فەكۆلەنە ژ سى سەرەبابەتەن سەرەكى پىكەھىت، د بابەت ئىكەدا مە ب كورتى بەھسە ھەر روز و ھەر روز كوردى كرىيە و و ئامارە داىيە دۆر ژ گەنگەرىن و كەفەتەرىن فەكۆلەنەن ئامارەيىن ل دۆر ھەر روز كوردى ھاتىيە ئەنجامدان، د بابەت دويىدا ئەو دەريا و قالبە كىشەن ژلايى (لاغەرى) فەھاتىيە بكارئينان ب پىژە و ھەمەدانما دياركرن و بو ھەر قالبەكى نمونەكا دياركرى ھاتىيە شلۇفەكرن، د بابەت دوماھىيدا سەروا ب كورتى ھاتىيە بەھسكرىن و تايەتەندىن سەروايى ھاتىيە دياركرن يىن د شەرىن شاعرىدا ھەين چ ژلايى قالبەن سەروايىقە يان پەيف و پەدەفەن وىقە.

۱- ھەر روز و شعرا كلاسكىيا كوردى:

ھەر روز ترازا شەرىيە، پىقەرى جوداكرنا شەرىن دروستە ژ شەرىن شاش و كىماسى تىدا. ھەر روز ((زانستەكە ياسا و دەستورىن كىشا شەرى ب خۇفە دگرت، بو فەھاندىنا شەرىكا تەمام يا بى كىماسى شاعر ل دويف ياسا و دەستورىن وى دچن و پەيرەو دكەن))۱.

زانستە ھەر روزى ژلايى زانايەكى مەزنى ((خەلكى) بەپرا) فەھاتىيە فەدەت دىبەننى (خەلىلى كورى ئەھمەدى) فەراھىدى، فەراھىدى ل چەرخى دويىن مەشەختى (۱۰۰- ۱۷۰ مەشەختى) ژيايە، ئىك بو ژ زانايىن شەرەزا و بلىمەت د بواری زمان و ئەدەبىي ھەرەبىدا))۲.

پشتى ئايىنى ئىسلامى د ناف مللەتەن نەھەرەبدا بەلاقبووي، ئەفان مللەتان مفا ژ گەلەك زانستەن ئىسلامى وەرگرت، ژلايى خۇفە شارستانىيە تا ئىسلامى ژى مفا ژ زانست و زانايىن ئەفان مللەتان وەرگرت و (زانستە ھەر روزى ئىك ژ وان زانستان بوو يىن شاعرين نەھەرەب ب پىكا ئايىنى

كلاسيكيدها هاتينه بكارهينان، نه ژ وان ب ريژه يه كا زور د ديواناندا هاتينه بكارهينان

(لاغري) دهريا هزه ج ژ دهريايين دي پتر بكارئينايه، چ وهكو هژماره و ريژه يان زي وهكو قابله كيش، نهو قاله كيشين وي بو هزه جي بكارئيناين نه فتن ل خوارينه:

أ- هزه جا ههشت ته فعيلاه خرهبا مه كفوفا مه قسوور:

ساقى ژ خودي را كو مه مهى خوار و شهبى داج
رهوشن ل مه كه وهك شهبى ديباجه ئي معراج^۸
مه فعوولو / مه فاعيلو / مه فاعيلو / مه فاعيل

شعري ل سهر نه في قابله كيشي هاتيه فه هاندن نه فه نه:

ژ	ناقى شعري	لاپه ره
۱	يا ره ب	۳۶
۲	ساقى ژ خودي را	۴۵
۳	سه د باري ته كر	۵۹
۴	تيرهك ته ل جهرگي مه	۶۰

ب- هزه جا ههش ته فعيلاه خرهبا مه قبووزا مه قسوور:

يار چهندي د سوژي وهى حه كيمه
لاغر د فراقى يارى زاراست^۹
مه فعوولو / مه فاعيلون / مه فاعيل

شعري ل سهر نه في قابله كيشي هاتينه فه هاندن

نه فه نه:

ژ	ناقى شعري	لاپه ره
۱	چينا كو ب موغنى	۳۷
۲	نهف بهنده د عيدي	۴۸
۳	خوون ريهننى عاشقان	۵۴

ج- هزه جا ههشت ته فعيلاه خرهبا مه كفوفا

مه حزووف:

ئيرؤ نهله ما دل ژ فراقا تيه حادپ
شهرحاهم و دهردي مه ته لاقا تيه باعث^{۱۰}
مه فعوولو / مه فاعيلو / مه فاعيلو / فه وولون

شعري ل سهر نه في قابله كيشي هاتينه فه هاندن نه فه نه:

ژ	ناقى شعري	لاپه ره
۱	ئيرؤ نهله ما دل	۳۹
۲	دا بهنده ب دامنى	۵۲
۳	ئهى نامى تو حهق	۶۱

گوندى (بهروشكا سه عدينى) باركويه باكورئى كوردستان. ژ بهر كاوداتين سياسى، (لاغري) چهن د جارا ژ باكور هاتيه باشور و جاره كا دي فه گه رايه باكورى. بوونا وي يا ديار نينه، بهلى نهوى ل سالا (۱۸۸۶) ئيجازا مه لاتي وه رگريته، له ورا دهيته پيشينيكرن كو ل دورين سالا (۱۸۶۰) ژدايك بيت. ل دهستپيكي نهوى ل چهن د گوند و بازيرين سهر ب مكسن فه خانيه، پاشان قهستا وارگه هئ مه لاي جزيى دكهت و ل مه دره سا سور فه قياتي كر، نهو كهفته عشقا زانست و زانين و شعري مه لاي جزيى و گه لك ب شعري ويقه هاته گرئدان. ل دوماهيا زي خو نهو چووويه گوندى (زفستانى) ل مكسن و مه لاتي ل ويرى كويه و مايه ههتا ل سالا (۱۹۱۲) مري و گورا وي ل نه في گوندى يئ ئاشكرايه. هه رچهنده نهوى ديوانه كا مه زن ل دويف پيتين نه بجهدى ههيه، بهلى ب تنى (۳۰*) شعري وي مائنه، كو ژ پيتا (ئهلف) ههتا (دال)ينه^۶.

۲-۲- دهريا و قابله كيشين شعري (لاغري):

(لاغري) وهكى ههر شاعره كي دي يئ كلاسيك عهرووزا عه ره بي د شعري خودا بكارئينايه و هه ولدايه نه وان دهريا و قابله كيشان بكارينيت يين پتر ل گه ل سروشتى زمانى كوردى دگونجن، وهكى هزه ج و ره مه ل و موزارنى.

۲-۲-۱- دهريا هزه ج و قابله كيشين وي د شعري

(لاغري)د:

هزه ج ئيكه ژ دهريايين گرنگين شعرا كلاسيكي كوردى، چونكى (۳۵۶۵) شعري كلاسيكى ل سهر ياسايين وي هاتينه فه هاندن. ل دويف پهرتووكا (رابهري كيشي شيعرى كلاسيكى كوردى) ريژه يا هزه جي د شعرا كلاسيكيدها دگه هيته (۴۷،۹۲۹٪)ى^۷.

ته فعيلاه سهره كي يا هزه جي (مفاعيلن)ه، نهف ته فعيله ب ريئفيسا كوردى يا باشور دبته (مه فاعيلون)، د ياسا سهره كيدها نهوا فه راهيدى داناي مه فاعيلون (سئ) جارار د ههر نيقه ديره كا هزه جيدها دووباره دبته، بهلى دبته د ههر نيقه ديره كيدها ب تنى (دوو) جار دووباره بيت و ب عه ره بي دبزننى (المجزوء) ئانكو يا پارچه كرى، ديسان دبته د ههر نيقه ديره كيدها (چوار) جارار دووباره بيت و مه ناقى وي كويه يا (زيده كرى).

ل دويف پهرتووكا (رابهري كيشي شيعرى كلاسيكى كوردى) بيست و ئيكه قابله كيشين هزه جي د شعرا

۱۵- نہ سیمّی دا مہ مزگینی کو دی بیتن ہلاتن توخ

مہفاعیلون / مہفاعیلون / مہفاعیلون / مہفاعیلان

شعر ل سہر ئے فی قالبہ کیشی ہاتہ فہ ہاندن ئے فہیہ:

ژ	ناقی شعری	لاپہرہ
۱	صہبا ئیرو خہبر ئانی	۵۸

ط- ہہزہ جا ہشت تہ فعیلا ئے خہربا مہ کفوفا

مہ جبووب:

رہ مزہک ژ نہ سیمّی ل چہ مہن دا و خہشی

رابوو ژ خہوئی سہبزه و شہ بنہم دوشی ۱۶

مہ فعوولو / مہ فاعیلو / مہ فاعیلو / فہ عہل

شعر ل سہر ئے فی قالبہ کیشی ہاتہ فہ ہاندن ئے فہیہ:

ژ	ناقی شعری	لاپہرہ
۱	رہ مزہک ژ نہ سیمّی	۶۲

ہژمارہ و ریژہیا قالبہ کیشین ہہزہ جی د شعرین

(لاغہری) دا ب ئے فی رہنگن ل خوارینہ:

ژ	قالبہ کیشین دہریا ہہزہ جی	ہژمارا شعران	ریژا سہدی
۱	ہہزہ جا ہشت تہ فعیلا ئے خہربا مہ کفوفا مہ قسوور	۴	% ۱۴,۲۸۵
۲	ہہزہ جا شہش تہ فعیلا ئے خہربا مہ قبووزا مہ قسوور	۳	% ۱۰,۷۱۴
۳	ہہزہ جا ہشت تہ فعیلا ئے خہربا مہ کفوفا مہ جزووف	۳	% ۱۰,۷۱۴
۴	ہہزہ جا شہش تہ فعیلا مہ قسوور	۲	% ۷,۱۴۲
۵	ہہزہ جا شہش تہ فعیلا ئے خہربا مہ قبووزا مہ جزووف	۱	% ۳,۵۷۱
۶	ہہزہ جا ہشت تہ فعیلا ئے خہربا	۱	% ۳,۵۷۱
۷	ہہزہ جا چوار تہ فعیلا موسہ بہغ	۱	% ۳,۵۷۱
۸	ہہزہ جا ہشت تہ فعیلا موسہ بہغ	۱	% ۳,۵۷۱
۹	ہہزہ جا ہشت تہ فعیلا ئے خہربا مہ کفوفا مہ جبووب	۱	% ۳,۵۷۱
سہر جہم			% ۶۰,۷۱۴

د- ہہزہ جا شہش تہ فعیلا مہ قسوور:

خہ لائق گہر ب فی رہنگی لباسی

حہ تا کہنگی زوم بت بو تہ مہرغووب ۱۱

مہ فاعیلون / مہ فاعیلون / مہ فاعیل

شعرین ل سہر ئے فی قالبہ کیشی ہاتہ فہ ہاندن

ئے فہنہ:

ژ	ناقی شعری	لاپہرہ
۱	فہ لہک دونیا تہ کر	۲۵
۲	بدہ ساقی مہی ئیرو	۳۳

۵- ہہزہ جا شہش تہ فعیلا ئے خہربا مہ قبووزا مہ جزووف:

دل بہدرئی مونیرہ عشق گپرا

ئیاتی جہلالہ شہوق فیپرا ۱۲

مہ فعوولو / مہ فاعیلون / فہ عوولون

شعر ل سہر ئے فی قالبہ کیشی ہاتہ فہ ہاندن ئے فہیہ:

ژ	ناقی شعری	لاپہرہ
۱	دل بہدرئی مونیرہ	۲۱

و- ہہزہ جا ہشت تہ فعیلا ئے خہربا:

مکسی ب غہزہ لخوانی بوو شوہرہئی ئافاقان

گہر چہندی ب عہدالی پہیدا کرمہ یا رہب ۱۳

مہ فعوولو / مہ فاعیلون / مہ فعوولو / مہ فاعیلون

شعر ل سہر ئے فی قالبہ کیشی ہاتہ فہ ہاندن ئے فہیہ:

ژ	ناقی شعری	لاپہرہ
۱	سہودا پیریما مہ ہروو	۲۸

ز- ہہزہ جا چوار تہ فعیلا موسہ بہغ:

چپرا صوفی نہ تی ئیمان

د مہیخانئ بچی معراج ۱۴

مہ فاعیلون / مہ فاعیلان

شعر ل سہر ئے فی قالبہ کیشی ہاتہ فہ ہاندن ئے فہیہ:

ژ	ناقی شعری	لاپہرہ
۱	چپرا صوفی نہ تی ئیمان	۴۶

ح- ہہزہ جا ہشت تہ فعیلا موسہ بہغ:

صہبا ئیرو خہبر ئانی ژ ئاھوویا شہ پال و شوخ

۲-۲-۲- دەریا پەمەل و قابە کیشین وئ د شعرین

(لاغەری)دا:

پەمەل ئیکە ژ دەریای گرنگین شعرا کلاسیکیا کوردی، چونکی (۲۸۷۷) شعرین کلاسیکی ل سەر یاساین وئ هاتینە فەهاندن. پێژەیا پەمەل د شعرا کلاسیکیدا (۳۸,۶۷۹٪)یە ۱۷. تەفەعیلا سەرەکی یا پەمەل (فاعلاتن)ە و ب پێنقیسا کوردی یا باشۆر دبیتە (فاعلاتون)، د یاسا سەرەکیدا ئەوا فەراهیدی دانای فاعیلاتون (سن) جارن د هەر نیقەدێرەکا دووبارە دبیت، بەل د دبیت د هەر نیقەدێرەکیدا ب تن (دوو) جارن دووبارە بیت، دیسان دبیت د هەر نیقەدێرەکیدا (چوار) جارن دووبارە بیت ۱۸.

ل دویف پەرتووکا (رابەری کیشی شیعری کلاسیکی کوردی) بیست و ئیک قابە کیشین پەمەل د شعرا کلاسیکیدا هاتینە بکارهینان، هەشت ژ وان قابە کیشان ب پێژەیا کا زۆر د دیواناندا هاتینە بکارهینان.

پشتی دەریا هەزەج، پەمەل پێژەیا کا باش د شعرین (لاغەری)دا هاتینە بکارهینان، دیسان هژمارەکا قابە کیشین پەمەل بۆ شعرین خۆ هەلبژارتینە و ل سەر فەهاندینە، قابە کیش ئەقین ل خوارینە:

أ- پەمەلا هەشت تەفەعیلا مەقسوور:

ئەه شەهنشاهێ عەرەب پورسێ ل حالێ ئین غەریب رەحمێ کون بنگەر بە شەفقەت عەرضالێ ئین غەریب ۱۹
فاعیلاتون / فاعیلاتون / فاعیلاتون / فاعیلان

شعرین ل سەر ئەقی قابە کیشی هاتینە فەهاندن ئەقەنە:

ژ	ناقئ شعری	لایەرە
۱	ئەه شەهنشاهێ عەرەب	۲۴
۲	دل ژ من بر	۳۲

ب- پەمەلا هەشت تەفەعیلا مەحزووف:

من سەهەرگاها ئەزەل دی مەه فرۆشان راست و چەپ رەقی بەست تین سەمایێ دۆش ب دۆشان راست و چەپ ۲۰
فاعیلاتون / فاعیلاتون / فاعیلاتون / فاعیلون

ئەو شعرا ل سەر ئەقی قابە کیشی هاتینە فەهاندن

ئەقەنە:

ژ	ناقئ شعری	لایەرە
۱	من سەهەرگاها ئەزەل	۲۹
۲	شاهدین قەد شوبهێ عەرەر	۳۰

ج- پەمەلا هەشت تەفەعیلا مەخبوونا ئەسەلم (مەخبوون

مەحزووف):

حوسن و تەفیلێ نە تئ دئ کبیه وئ تەقریر کەت ۲۱
ب قەلەم بێختە کتابی ب رەقەم دەفتەر کەت
فەعیلاتون / فەعیلاتون / فەعیلاتون / فەعلون (فەعیلون)

شعرا ل سەر ئەقی قابە کیشی هاتینە فەهاندن ئەقەنە:

ژ	ناقئ شعری	لایەرە
۱	حوسن و تەفیل	۳۴

د- پەمەلا هەشت تەفەعیلا مەخبوونا مەحزووف:

چ غەدر بوو ل مە کر شەه ب هەوایی غەم و بەث ۲۲
قە نە ئانینە خیالی ب ئەدایی غەم و بەث
فەعیلاتون / فەعیلاتون / فەعیلاتون / فەعیلون

شعرا ل سەر ئەقی قابە کیشی هاتینە فەهاندن ئەقەنە:

ژ	ناقئ شعری	لایەرە
۱	دا مە سەد رەنگێ عەزابئ	۴۰

ه- پەمەلا هەشت تەفەعیلا مەخبوونا مەقسوور:

د سەهەرگاھێ کەریمی ب وئالی مەهێ روخ ژ گوشاد دل بو غەریمی د جەمالی مەهێ روخ ۲۳
فەعیلاتون / فەعیلاتون / فەعیلاتون / فەعیلان

شعرا ل سەر ئەقی قابە کیشی هاتینە فەهاندن ئەقەنە:

ژ	ناقئ شعری	لایەرە
۱	موژدە دا مە نەسیمی	۵۶

و- پەمەلا شەش تەفەعیلا مەقسوور:

وەر تەماشای جارەکی داری حودووت چ نەوا تین ژ دیواری حودووت ۲۴
فاعیلاتون / فاعیلاتون / فاعیلان

شعرا ل سەر ئەقی قابە کیشی هاتینە فەهاندن ئەقەنە:

ژ	ناقئ شعری	لایەرە
۱	وەرە تەماشای جارەکی	۴۲

هژماره و ریژها یا قابله کیشین ره مه لئ د شعرین (لاغهری) دا ب ئەقی رهنگی ل خواریه:			
ژ	قابله کیشین ده ریا ره مه لئ	هژمارا شعران	ریژا سه دی
۱	ره مه لا ههشت ته فعیلا مه قسوور	۲	% ۷,۱۴۲
۲	ره مه لا ههشت ته فعیلا مه حزووف	۲	% ۷,۱۴۲
۳	ره مه لا ههشت ته فعیلا مه خبوونا نه سلهم (مه خبوون مه حزووف)	۱	% ۳,۵۷۱
۴	ره مه لا ههشت ته فعیلا مه خبوونا مه حزووف	۱	% ۳,۵۷۱
۵	ره مه لا ههشت ته فعیلا مه خبوونا مه قسوور	۱	% ۳,۵۷۱
۶	ره مه لا شهش ته فعیلا مه قسوور	۱	% ۳,۵۷۱
سه رجهم			% ۲۸,۵۷۱

ب- موزارعا ههشت ته فعیلا ته خرهبا موسه ببه غ:
مهستان و نازه نینی شوخ و شه پالی ما رووح
خاقانی کشوهری دل هر جا ژ بو ته مفتوح^{۲۷}
مه فعوولو / فاعیلاتون / مه فعوولو / فاعیلاتان
شعرال سهر ئەقی قابله کیشی هاتیه فه هاندن ئە فه یه:

ژ	ناقئ شعری	لاپه ره
۱	مهستان و نازه نینی	۵۵

ج- موزارعا چوار ته فعیلا ته خرهبا موسه ببه غ:
خووش حوور و نازه نینه
گهردهن ژ شووشه یا عاج^{۲۸}
مه فعوولو / فاعیلاتان
شعرال سهر ئەقی قابله کیشی هاتیه فه هاندن ئە فه یه:

ژ	ناقئ شعری	لاپه ره
۱	یار ره ب چ سوو شرینه	۵۰

هژماره و ریژها یا قابله کیشین ده ریا موزارعی د شعرین
(لاغهری) دا ب ئەقی رهنگی ل خواریه:

ژ	قابله کیشین ده ریا موزارعی	هژمارا شعران	ریژا سه دی
۱	موزارعا ههشت ته فعیلا ته خرهب	۱	% ۳,۵۷۱
۲	موزارعا ههشت ته فعیلا ته خرهبا موسه ببه غ	۱	% ۳,۵۷۱
۳	موزارعا چوار ته فعیلا ته خرهبا موسه ببه غ	۱	% ۳,۵۷۱
سه رجهم			% ۱۰,۷۱۴

۲-۳- ده ریا موزارعا و قابله کیشین وی د شعرین
(لاغهری) دا:

به راورد دگه ل ههردوو ده ریا یین هه زه ج و په مه لئ؛
موزارعا ب کیمی د شعرا کلاسیکیا کوردیدا هاتیه بکارهینان،
به لئ ئە گه ر ل گه ل هه ر سیژده ده ریا یین د بتر به راورد بکهین
دی بینین گه له ک شعرین کلاسیکی ل سهر قابله کیشین
موزارعی هاتینه فه هاندن و هژمارا وان دگه هیته (۴۲۹)
شعران، ریژها یا موزارعی د شعرا کلاسیکیا (۵,۷۱۷)% یه .

د ده ریا موزارعی دا ههردوو ته فعیله یین سه ره کی
(مه فاعیلون) و (فاعیلاتون) ده پنه لیکدان و دوو باره کرن.
د یاسا سه ره کیدا ئەوا فه راهیدی دانای ههردوو ته فعیله
ب ئەقی رهنگی ده پنه لیکدان: (مه فاعیلون فاعیلاتون
مه فاعیلون)، به لئ د شعرا کلاسیکیا کوردیدا ههردهم ب
پهنگی پارچه کری یان زیده کری هاتیه بکارهینان^{۲۵}.

(لاغهری) بو ده ریا موزارعی ب تنی (۳) قابله کیش
ههلبژارتینه و شعرین خو ل سهر فه هاندینه، قابله کیش
ئەقین ل خوارینه:

أ- موزارعا ههشت ته فعیلا ته خرهب:

رووحانیان تو رووحی هم ره ونهقی ژ گولی پا
گوفانیان تو نووحی ده ر به حری غه رگولی را^{۲۶}
مه فعوولو / فاعیلاتون / مه فعوولو / فاعیلاتون

شعرال سهر ئەقی قابله کیشی هاتیه فه هاندن ئە فه یه:

ژ	ناقئ شعری	لاپه ره
۱	رووحانیان تو رووحی	۲۳

وه کی خوږیا (لاغهری) سڼ دهریا و هژماره کا قالبه کیشان بو شعرین خو بکارئیناینه، هه زج ب پلا ئیک، پاشان دهریا رهمه ل و قالبه کیشین وئ ب پلا دووی و دهریا موزارع و قالبه کیشین وئ ب پلا سیئ دوئیئیکدا دهین ب ئه فی رهنگی ل خواری:

ژ	دهریا شعری	هژمارا شعران	رژا سهدی
۱	دهریا هه زج	۱۷	% ۶۰,۷۱۴
۲	دهریا رهمه ل	۸	% ۲۸,۵۷۱
۳	دهریا موزارع	۳	% ۱۰,۷۱۴
	سه رجهم	۲۸	% ۱۰۰

۳- سه روا و سه روا یا شعرین (لاغهری):

۱-۳- سه روا:

سه روا ئیکه ژ ره گه زین گرنگین پو خساری شعری، به لئ (جهئ بکارهینانا سه روا و راده یا بایه خدانا ب ئه وئ، ل دوئیف زمان و سه رده م و هوزانفانان دهیته گوهورین)) (۸) ۲۹. ب شیوه کئ گشتی دشیاندايه بیژین کو سه روا (کومه کا دهنگانه ههمیان ئیک موزیکا هه ی، هوزانفان د دیرا ئیکدا (د یه در و عه جزاندا) بکاردهینیت و د هه می دوماهیین نیقه دیرین دویدا (عه جزان) دوباره دکه ت)) ۳۰. ل ده ف عه ره بان (سه روا پیتکه یان کومه کا پیت و بزویانه ل دوماهییا نیقه دیرا ئیک و دووی دیردبن) ۳۱. ئانکو سه روا ژ ئه وان پیتان پیکدهیت بین (ئاوازا ئه وان وه کو ئیکب و پرائیا جارن دکه فنه دوماهییا دیرین شعری) ۳۲. ژلای پهیقانقه دشیاندايه بیژین سه روا ئه و پهیقن بین سه ر ئیک دهین و پرائیا جارن دکه فنه دوماهییا نیقه دیرین شعری، به لئ دبیت هنده ک جارن ل ده ستییکا یان نافه راستا نیقه دیران ژیدا دیار بن.

د شعرا کلاسیکیا کوردیدا سه روا بی گرنگیه کا تایهت هه یه و سه روا یا ئه وئ ژ هه ر جوړه کئ دیی شعری ریک و پیکتر و زانستیره، له ورا شعرفانین کلاسیک ب هشیاری سه روا بکاردهینان.

ره خنه گر و فه کوله ر هژماره کا زورا قالبین سه روا بی د شعرا کلاسیکیدا ده ستنیشان دکهن، به لئ گرنگترین و به ربه لافترین قالبین سه روا یا شعرا کلاسیکیا کوردی ل سه ر دوو جوران دهیته فافارتن ب ئه فی رهنگی ل خواری ۳۳:

۱- قالبی ئیکگرتی (ستوونی):

ئیکه ژ به ربه لافترین جوړی قالبین سه روا بی د شعرا کلاسیکیا کوردیدا، چونکی پرائیا هونه رین (غه زه ل و قه ییده و قغه) بین کوردی ل سه ر ئه فی قالبی هاتینه فه هاندن ۳۴. ب- قالبین هه مه ره نگ:

هه ر شعره کا ژلای ستوونیقه زیده تر ژ دهنگه کئ سه روا بی تیدا بهیته بکارهینان دبیزنئ (سه روا یا هه مه ره نگ)، چونکی سه روا بیئ جوړاو جوړ تیدا هه نه. سه روا یا هه مه ره نگ د شعرا کلاسیکیا کوردیدا ب گه له ک ره نگ و قالبین دیار دبیت ۳۵، ئانکو هه ر قالبه کئ هه مه ره نگی سه روا بی تایه تمه ندیا خو هه یه و ژ قالبه کئ دی جوداتره و ژ سه روا ستوونی ژی د جودانه.

۳-۲- سه روا د شعرین (لاغهری) دا:

(لاغهری) وه کی زوړبه یا شاعرین کلاسیکین کورد سه روا ل سه ر سڼ ئاستان بکائینایه، ئاستی دهنگی، ئاستی پهیقی و ئاستی قالبین سه روا بی، دهرباره ی دهنگین سه روا بی ئه و ی هیچ جوداه ی ل گه ل شاعرین دیر نینه، ئانکو د هنده ک شعراندا دهنگه ک ب تنی بکارئینایه، دهنده ک شعران ژیدا دوو یان سڼ دهنگ و جارن ژی کرینه چوار دهنگ، ئه ف دیارده د شعرا کلاسیکا کوردیدا یا به لاف و به رنیا سه، له ورا پیدفی ب شلوقه کرنا نمونه یان ناکه ت.

۳-۲-۱- پهیقین سه روا بی د شعرین (لاغهری) دا:

(لاغهری) وه کی شاعرین دی بین کلاسیک پتر گرنگی دایه پهیقا سه روا بی، به لئ تشتی شعری و ی هنده کئ جوداتر دکه ت، ئه وه ئه و ی گرنگیه کا تایهت دایه پهیقین پاش سه روا بی و د (۱۴) شعراندا بکارئینایه، ئانکو (۵۰%) شعری و ی ب پهیقه ک یان هژماره کا پهیقین پاش سه روا بی د دوماهی دهین، ئه فجا د شعری ئیکگرتی یان بین هه مه رنگ دابیت، وه کی نمونین ل خواری:

- نمونه بو شعرا ئیکگرتی (ستوونی) یا پاش سه روا تیدا:

من سه حه رگاها ئه زه ل دی مه ی فروشان راست و چه پ

ره قص به ستن تین سه مای دوش ب دوشان راست و چه پ ۳۶

- پهیقین پاش سه روا بی: (راست و چه پ).

شعري ل سهر سهروايا ستووني هاتينه فهاندن نه قين ل خوارينه:

لاپه ره	نافي شعري	ژ	لاپه ره	نافي شعري	ژ
۳۹	ثيرو كه له ما دل	۱۰	۲۳	رووحانيان تو رووحي	۱
۴۲	وهر ته ماشا جاره كني	۱۱	۲۴	ئهي نه هنشاهي عهره ب	۲
۴۵	ساقی ژ خودي را	۱۲	۲۵	فهلک دونيا ته کر	۳
۵۴	خوون ريھنتي عاشقان	۱۳	۲۸	سهودا پھريا مه هروو	۴
۵۵	مہستان و نازہ نيبي	۱۴	۲۹	من سه حرگاھا ئه زل	۵
۵۸	صہبا ثيرو خہ بر ثاني	۱۵	۳۰	شاهدين قہد شوبهي عهرعر	۶
۵۹	سہد باري ته کر زولمہ	۱۶	۳۲	دل ژ من بر	۷
۶۰	تيرہک ته ل جهرگن مه به ياندي	۱۷	۳۳	بدہ ساقی مہين ثيرو	۸
۶۱	ئهي نامن تو حہق	۱۸	۳۶	يا رہ ب چ له تيف زاتہ	۹

- نمونہ بو شعرا هه مه رپنگ يا پاش سه روا تيدا: دا مه سہد رپنگي عہزاي و به لاي غم و به ث ب هہزار گو نہ عتابي و جہ فاي غم و به ث نہ کري پورسي ل حالي مه ب باين غم و به ث چ غدر بوو ل مه کر شہ ب هه واپن غم و به ث قہ نه نائينه خيالي ب نه داي غم و به ث ۳۷ - پهي قين پاش سه رواين: (غم و به پ). شعرين پهي قين پاش سه رواين تيدا هاتينه بکاريان نه قين ل خوارينه:

لاپه ره	نافي شعري	ژ	لاپه ره	نافي	ژ
۳۶	يا رہ ب چ له تيف زاتہ	۸	۲۴	ئهي شہنشاهي عهره ب	۱
۴۰	دا مه سہد رپنگي عہزاي	۹	۲۸	سهودا پھريا مه هروو	۲
۴۲	وهره ته ماشا جاره كني	۱۰	۲۹	من سه حرگاھا ئه زل	۳
۵۲	دا به نده ب دامن	۱۱	۳۰	شاهدين قہد شوبهي عهرعر	۴
۵۶	موژده دا مه نہ سيمي	۱۲	۳۲	دل ژ من بر	۵
۵۹	سہد باري ته کر زولمہ	۱۳	۳۳	بدہ ساقی مہين ثيرو	۶
۶۱	ئهي نامن تو حہق	۱۴	۳۴	حوسن و ته فيصل	۷

ب- قابلين هه مه رپنگ:

ب-۱:- قابلي بينجينه بهند:

بينجينه بهندي دوو تايه تمهندي هه نه، کوپله يا تيك و هكي بينجينا ته مامه، نانکو ههر پينج نيغه دپرين کوپله يا تيك د هه فسه روانه، ديسان پشتي کوپله يا تيك سرجه م کوپله بين دي (ب تنن يا تيك نه بيت) و هكي ته سميتا بينجينه ۴۰. نه فال خوارن نمونہ کا شعرين (لاغري) به ل سهر نه في قابلي هاتيه دانان:

دل به دري مونيره عشق گيرا
ثاياتي جه لاله شوق فيرا
هه رده م رهمه قن ژ زهوق دي را
په روانه يفهت مهراق پيرا

پيرانه كرم ژ خه بيري را

۳-۲-۲- قابلين سه رواين د شعرين (لاغري) دا:

أ- قابلي ستووني (تيكگرتي):

نه في قابلي دوو ناف هه نه: (بي تيك ديژني قابلي تيكگرتي، چونكي سرجه م پهي قين سه رواين ب رپكا بيتين سه رواين تيك و دوو دگرن و و هكي تيك دهينه خواندن. بين دووي ديژني قابلي ستووني، چونكي سرجه م پهي قين سه رواين دكه فنه دبن تيكدا، نانكو تيك يا ل بن يا ديدا ب شپوهه كني ستووني دهين) ۳۸، و هكي نمونہ ل خوارن:

رووحانيان تو رووحي هه م ره ونه في ژ گولي را
طوفانيان تو نووحي دهر به حري غه رطولي را
نيف به حري غوطه لي پور نه ي كشتي و نه زه وره ق
تو ده سته گيري مايي بورهانن بن دلي را
رؤزا عه سيري طاها مارا مه كه فه رامووش
سولطاني صه دري مه هدر فريادره سي مه لي را ۳۹

ئه نجام:

۱- (لاغهری) ئیکه ژ شاعرین کلاسیکین کورد، کو دیوانه کا شعری یا مهزن هه بوویه، به لئ ب تنن (۳۰) شعری وی گه هشتینه بهر دهستین مه.

۲- (لاغهری) وهکی هه می شاعرین کلاسیک، عهرووزا عه ره بی و سهروایین بهرنیاسین کلاسیکی بکارئیناينه.

۳- د شعری ویدا پتر ده ریا ههزه ج هاتیه بکارئیناينه، د دویقدا ده ریا یین ره مه ل و موزارع دهین.

۴- هه ره چهنده ئهوی ب تنن سئ ده ریا یین عهرووزی بکارئیناينه، به لئ هژماره کا قابله کیشان هه نه، کو ب پهنگه کن ریزه بی (بهراورد ل گه ل شعری وی یین کیم) ریزه یه کا زورا قابله کیشانه.

۵- (لاغهری) پتر گرنگی دایه قالب ستوونین سهروایی، به لئ ئهوی قالبین هه مه رنگ ژ پشته گوه نه کره و پینچ قالبین سهروایا هه مه رهنگ ب ریزه یین جودا بکارئیناينه. دیسان ئهوی گرنگیه کا تایهت دایه په یقین پاش سهروایی و موزیکه کا تایهت به خشیه شعری وی.

شه فقهت بکه جاره ک مه شه خوونی ب حهریمی

مهانه مه ئان روح^{۴۷}

ب تنن شعره ک ل سه ره ئه فی قالبی هاتیه دانان، ئه وژی

ئه فال خواریه:

ژ	ناقی شعری	لاپه ری شعری
۱	دا بهنده ب دامی	۵۲

ب- ۵: ته خمیس:

د دیوانین کلاسیکیدا هنده ک شعر هه نه ((دابه شی کۆپله یان دبن، کۆپله یین وی ژ چوار، پینچ یان شه ش نیقه دیران پیکدهین، شاعری نیقه دیره ک یان دوو نیقه دیر ژ شاعره کن دی وهگر تینه و ل گه ل شعرا خو گونجاندینه. ئه گه ر د هه ر کۆپله یه کیدا دوو یان سئ نیقه دیر یین شاعری ب خو بن و ئیک یان دوو یین شاعره کن دی بن دبیژنی (چوار خشته کی)، به لئ ئه گه ر سئ نیقه دیر یین شاعری ب خو بن و دوو نیقه دیر یین شاعره کن دیتر بن دبیژنی (پینچ خشته کی))^{۴۸}، وهکی ئه وونا ل خوارئ:

ره مزه ک ژ نه سیم ل چه مه ن دا و خه شی

پابوو ژ خه وی سه به زه و شه به نه م دوه شی

چه ندی خه بتی دل کو بکه ت سه یر و نه شی

نیرگزامه ست و خه راما ن دسه حه رگه ه کومه شی

بشکفتی صفه ت غونچه ژ چارا ئه ره شی

حورین د بهشتی و په ری جومله جه ما تین

زوه ره ره قتی چه نگ و چه غانه ب غنا تین

غولغول دکه قیتن چه مه نان تیک ب نه وا تین

شمشاد مه ش سه وه سن و سونبول ب سه ما تین

ئه ی سه رووی خه راما ن کو تو جاره ک مه شی^{۴۹}

ئه فال خوارئ ئه و شعره یا کو (لاغهری) پینچ خشته کی

تیدا بکارئینای:

ژ	ناقی شعری	لاپه ری شعری
۱	ره مزه ک ژ نه سیم	۶۲

په راوز:

۱- میزان الذهب في صناعة شعر العرب، السيد أحمد الهاشمي، تحقيق و تعليق: أنس بدوي، دار المعرفه، بيروت، ۲۰۰۴، ص ۱۱.

۲- المفصل في العروض والقافية واصوات الشعر، عدنان حقي، مؤسسة الايمان، بيروت، ۱۹۸۷، ص ۷.

۳- کیش و موسیقای هه له سته کوردی، عبدالرزاق بیمار، چاپخانا (دار الحریه)، بغداد، ۱۹۹۲، ل ۱۷.

۴- بهراوردیه کا کیشناسی د نافه را عهرووزا کوردی و فارسی (دیوانین مه لاین جزیری و حافزی شیرازی وهک ئه وونه)، حه لیمه خورشید عه بدولا، ده زگه هئ سپریژ یین چاپ و وه شانئ، دهوک، ۲۰۱۱، ل ۲۲۱.

۵- بنیره: د. محمد بکر محمد، کیش و ریتمی شیعری فۆلکلۆری کوردی، ده زگای چاپ و بلاوکرده وهی ئاراس، هه ولئیر، ۲۰۰۴، ل (۱۹۸-۲۰۲).

۶- بنیره: رابه ری کیشی شیعری کلاسیکی کوردی: لیکۆلینه وهی ئه ده بی، عه زیز گه ردی، چاپخانه ی دیکان، سلیمان، ۲۰۰۳، ل (۱۵-۴۵).

* ئه ف پارچه یا دیوانا (لاغهری) ژ (۳۰) شعران پیکدهیت، شعره ک ب زمانئ فارسیه، ئیک ب زمانئ عه ره بی و (۲۸) شعر ژ ب زمانئ کوردینه، بو پراکتیک مه ب تنن شعری کوردی شلۆقه کرینه و ئامارین وان دیارکرینه.

- ۷- بنیره: پارچهک ژ دیوانا لاغهری، ساخکرن و بهرهفکرنا: تهحسین دۆسکی و حوسین شهمرهخی، دهزگههئ سپیریژ یی چاپ و وهشانئ، دهوک، ۲۰۱۱، ل(۵-۱۲).
- ۸- رابهری کیشی شیعری کلاسیکی کوردی: لیکۆلینهوهی ئەدهبی، عەزیز گەردی، ل ۷۸۱.
- ۹- کینشاسیا فیرکاری، د. مهسعود جهمیل رهشید، پهرتووکهانا گازی، دهوک، ۲۰۲۱، ل ۳۷.
- ۱۰- پارچهک ژ دیوانا لاغهری، ساخکرن و بهرهفکرنا: تهحسین دۆسکی و حوسین شهمرهخی، ل ۴۵.
- ۱۱- ههمان ژێدهر، ل ۳۸.
- ۱۲- ههمان ژێدهر، ل ۳۹.
- ۱۳- ههمان ژێدهر، ل ۲۵.
- ۱۴- ههمان ژێدهر، ل ۲۱.
- ۱۵- ههمان ژێدهر، ل ۲۸.
- ۱۶- ههمان ژێدهر، ل ۶۶.
- ۱۷- ههمان ژێدهر، ل ۵۸.
- ۱۸- ههمان ژێدهر، ل ۶۲.
- ۱۹- رابهری کیشی شیعری کلاسیکی کوردی: لیکۆلینهوهی ئەدهبی، عەزیز گەردی، ل ۷۸۱.
- ۲۰- کیشی شیعری کلاسیکی کوردی و بهراوردکردنی له گه‌ل عهرووزی عه‌ره‌بی و کیشی شیعری فارسیدا: لیکۆلینهوهیهکی شیکاری بهراورد، عەزیز گەردی، ل ۱۳۸.
- ۲۱- پارچهک ژ دیوانا لاغهری، ساخکرن و بهرهفکرنا: تهحسین دۆسکی و حوسین شهمرهخی، ل ۲۴.
- ۲۲- ههمان ژێدهر، ل ۲۹.
- ۲۳- ههمان ژێدهر، ل ۳۴.
- ۲۴- ههمان ژێدهر، ل ۴۰.
- ۲۵- ههمان ژێدهر، ل ۵۶.
- ۲۶- ههمان ژێدهر، ل ۴۲.
- ۲۷- رابهری کیشی شیعری کلاسیکی کوردی: لیکۆلینهوهی ئەدهبی، عەزیز گەردی، ل ۷۸۲.
- ۲۸- کینشاسیا فیرکاری، د. مهسعود جهمیل رهشید، ل ۵۷.
- ۲۹- پارچهک ژ دیوانا لاغهری، ساخکرن و بهرهفکرنا: تهحسین دۆسکی و حوسین شهمرهخی، ل ۲۳.
- ۳۰- ههمان ژێدهر، ل ۵۵.
- ۳۱- ههمان ژێدهر، ل ۵۰.
- ۳۲- کیش و سه‌روا د هۆزانا کوردیدا، د. مهسعود جهمیل رهشید، ده‌زگه‌هئ نالبه‌ند یی چاپ و وهشانئ، دهوک، ۲۰۱۷، ل ۱۵۴.
- ۳۳- مه‌اره علم العروض و القافیه، د. عبدالرؤوف زه‌دی مصطفی و د. سامی یوسف ابو زید، جمعيه الاسراء، ۲۰۰۷، ل ۳۵۱.
- ۳۴- عهرووزی کوردی، فارس نووری حه‌مه‌خان، ده‌زگای چاپ و بلاوکردنه‌وهی ئاراس، هه‌ولێر، ۲۰۰۴، ل ۲۵۱.
- ۳۵- نرخ شناسی، علاء الدین سجادی، چاپخانه‌ی (مه‌عارف، به‌غدا، ۱۹۶۹، ل ۱۰۳).
- ۳۶- کیش و سه‌روا د هۆزانا کوردیدا، د. مهسعود جهمیل رهشید، ل ۱۵۸.

- ۳۷- هه‌مان ژێدهر، ل ۱۵۹.
- ۳۸- هه‌مان ژێدهر، ل(۱۶۴-۱۶۵).
- ۳۹- پارچهک ژ دیوانا لاغهری، ساخکرن و بهرهفکرنا: تهحسین دۆسکی و حوسین شهمرهخی، ل ۲۹.
- ۴۰- هه‌مان ژێدهر، ل ۴۰.
- ۴۱- ده‌رازینکه‌ک بۆ سه‌روایا شعرا کلاسیکی، بهره‌فکرنا: پ. ه. د. مهسعود جهمیل رهشید، په‌رتووکهانا پارێژ، دهوک، ۲۰۱۱، ل ۱۱۷.
- ۴۲- پارچهک ژ دیوانا لاغهری، ساخکرن و بهرهفکرنا: تهحسین دۆسکی و حوسین شهمرهخی، ل ۲۳.
- ۴۳- ده‌رازینکه‌ک بۆ سه‌روایا شعرا کلاسیکی، بهره‌فکرنا: پ. ه. د. مهسعود جهمیل رهشید، ل ۱۴۳.
- ۴۴- پارچهک ژ دیوانا لاغهری، ساخکرن و بهرهفکرنا: تهحسین دۆسکی و حوسین شهمرهخی، ل ۲۱.
- ۴۵- ده‌رازینکه‌ک بۆ سه‌روایا شعرا کلاسیکی، بهره‌فکرنا: پ. ه. د. مهسعود جهمیل رهشید، ل ۱۳۴.
- ۴۶- پارچهک ژ دیوانا لاغهری، ساخکرن و بهرهفکرنا: تهحسین دۆسکی و حوسین شهمرهخی، ل ۶۶.
- ۴۷- ده‌رازینکه‌ک بۆ سه‌روایا شعرا کلاسیکی، بهره‌فکرنا: پ. ه. د. مهسعود جهمیل رهشید، ل ۱۳۶.
- ۴۸- پارچهک ژ دیوانا لاغهری، ساخکرن و بهرهفکرنا: تهحسین دۆسکی و حوسین شهمرهخی، ل ۴۸.
- ۴۹- ده‌رازینکه‌ک بۆ سه‌روایا شعرا کلاسیکی، بهره‌فکرنا: پ. ه. د. مهسعود جهمیل رهشید، ل ۱۵۶.
- ۵۰- پارچهک ژ دیوانا لاغهری، ساخکرن و بهرهفکرنا: تهحسین دۆسکی و حوسین شهمرهخی، ل ۵۲.
- ۵۱- ده‌رازینکه‌ک بۆ سه‌روایا شعرا کلاسیکی، بهره‌فکرنا: پ. ه. د. مهسعود جهمیل رهشید، ل ۱۸۷.
- ۵۲- پارچهک ژ دیوانا لاغهری، ساخکرن و بهرهفکرنا: تهحسین دۆسکی و حوسین شهمرهخی، ل ۶۲.

لیستا ژێده‌ران:

أ- ب زمانئ کوردی:

۱. به‌راوردیه‌کا کینشاسی د ناقبه‌را عه‌رووزا کوردی و فارسی (دیوانتین مه‌لایئ جزیری و حافزئ شیرازی وه‌ک نموونه)، حه‌لیما خورشید عه‌بدوللا، ده‌زگه‌هئ سپیریژ یی چاپ و وهشانئ، دهوک، ۲۰۱۱.
۲. پارچهک ژ دیوانا (لاغهری)، ساخکرن و بهره‌فکرنا: تهحسین دۆسکی و حوسین شهمرهخی، ده‌زگه‌هئ سپیریژ یی چاپ و وهشانئ، دهوک، ۲۰۱۱.
۳. ده‌رازینکه‌ک بۆ سه‌روایا شعرا کلاسیکی، بهره‌فکرنا: پ. ه. د. مهسعود جهمیل رهشید، په‌رتووکهانا پارێژ، دهوک، ۲۰۱۱.
۴. رابه‌ری کیشی شیعری کلاسیکی کوردی: لیکۆلینه‌وهی ئەده‌بی، عەزیز گەردی، چاپخانه‌ی دیکان، سلیمانی، ۲۰۰۳.
۵. عه‌رووزی کوردی، فارس نووری حه‌مه‌خان، ده‌زگای چاپ و بلاوکردنه‌وهی ئاراس، هه‌ولێر، ۲۰۰۴.

ب- ب زمانێ عه ره بی:

۱۲. المفصل في العروض والقافية واصوات الشعر، عدنان حقي، مؤسسة الايمان، بيروت، ۱۹۸۷.
۱۳. مهارة علم العروض و القافية، د. عبدالرؤوف زهدي مصطفى و د. سامی يوسف ابو زيد، جمعية الاسراء، ۲۰۰۷.
۱۴. ميزان الذهب في صناعة شعر العرب، السيد أحمد الهاشمي، تحقيق و تعليق: أنس بديوي، دار المعرفة، بيروت، ۲۰۰۴.

۶. کیش و ریتمی شیعری فۆلکلۆری کوردی، د. محمد بکر محمد، دهزگای چاپ و بلاوکردنهوی ئاراس، ههولێر، ۲۰۰۴.
۷. کیش و سه روا د هۆزانا کوردیدا، د. مهسعود جهمیل رهشید، دهزگههێ نالبهندی پێ چاپ و وهشانی، دهوک، ۲۰۱۷.
۸. کیش و مۆسیقای ههلبهستی کوردی، عبدالرزاق بیما، چاپخانه (دار الحریه)، بغداد، ۱۹۹۲.
۹. کیشناسییا فیکاری، د. مهسعود جهمیل رهشید، پهرتوو کحانا گازی، دهوک، ۲۰۲۱.
۱۰. کیشی شیعری کلاسیکی کوردی و بهراوردکردنی له گهڵ عهرووزی عه ره بی و کیشی شیعری فارسیدا: لیکۆلینه وهیهکی شیکاریی بهراورده، عهزیز گهردی، وهزارتی رۆشنیبری، ههولێر، ۱۹۹۹.
۱۱. نرخ شناسی، علاء الدین سجادی، چاپخانهی (مهعارف)، بهغدا، ۱۹۶۹.

حوسنی ئەدایا ته مهلاهه رکی دی
صح له انک عین الفصاح

مه لایێ جزیری